Utilizarea jocului didactic în terapia tulburărilor de limbaj și comunicare

Eudochia DOBRA ¹

Abstract

This article brings to the foreground the educational game as a method of correction of language and communication disorders in preschoolers and small students in mass education, pointing that through the game, children may be corrected in a pleasant and efficient way as well. In the first part of the article emphasis is put on the importance of the game in the period of childhood, which is dominated by the game, and on the classification of educational games to practice the language. The second part presents the analysis of the data obtained as a result of the implementation of the educational game as a method of correction, within the experimental group and the data obtained by using the standard working methods for the children in the control group.

Keywords: game, correction, language disorder, vocabulary development, preschool/primary school

Introducere

În literatură de specialitate, jocul este definit și explicat în moduri foarte diferite; tot atât de diferite sunt și funcțiile și sensurile ce i se atribuie. Așa cum îl definește J. Huizinga în “Homo ludens”, jocul este “o acțiune specifică, încărcată de sensuri și tensiuni, întotdeauna desfășurată după reguli acceptate de bunăvoie și în afara sferei utilității sau necesității materiale, însoțită de simțăminte de înălțare și de încordare, de voioșie și destindere”(Bubuțanu, 2016, p. 17).

Cel mai eficient mijloc prin care copiii iau contact cu realitate din jurul lor, prin care înțeleg evenimentele și prin care învață din ele este, fără îndoială, jocul. Utilizarea și dezvoltarea limbajului fac parte integrantă din acest proces. Jucându-se, copilul exersează înțelegerea prin comunicare, își dezvoltă capacitatea de discriminare, de judecată, imaginează și formulează verbal atât realul, cât și imaginarul (Dumitrana, 1999).

În psihologie, jocul este folosit ca mijloc de investigație, dar și ca procedeu terapeutic, atât pentru copii și adolescenți, cât și pentru adulți. Prin joc, copilul învață și se dezvoltă totodată. Jocul înseamnă o explorare a universului, a realității. Tot prin joc, el reproduce, reconstruiește secvențe din viață sau creează o nouă lume, o altă realitate.

Referitor la conceptul de joc, este important să subliniem că prin activitatea de joc, copiii: își formează identitatea personală; învață acte, acțiuni, operații, conduite care îi ajută să rezolve probleme din mediul său; învață să fie mai flexibili în gândire, să găsească soluții diferite; învață să comunice (vorbi, ascultare, înțelegere); își dezvoltă atenția, motivația, abilitățile sociale;

În „Dicționarul de termeni pedagogici”, jocul didactic este definit ca fiind: “o metodă de învățământ în care predomină acțiunea didactică simulată. Această acțiune valorifică la nivelul instrucției finalitățile adaptative de tip recreativ proprii activității umane, în general, în anumite momente ale evoluției sale

ontogenetice, în mod special”(Bubuțanu, 2016, p.19).

Jocul are un rol terapeutic pentru copiii care nu au dezvoltat spiritul de inițiativă și curajul de a intra în competiție. Prin joc se eliberează de vechiul copil timid și intră cu toate forțele în dinamismul jocului de rol. Nu se mai teme atât de de tare de cenzură deoarece personajul poate spune orice, iar reproșurile nu i se adresează lui personal. Prin joc copilul proiectează stări, emoții sau gânduri pe care nu are curajul, sau nu are capacitatea de a le comunica frontal.

Clasificarea jocurilor didactice de educare a limbajului

Cunoscându-se cerințele programei școlare, ținându-se seama de greșelile tipice constatate la preșcolari, se poate realiza o grupare a jocurilor didactice după cum urmează:

- Jocuri didactice pentru dezvoltarea laturii fonetice a limbajului;
- Jocuri didactice pentru formarea deprinderii de exprimare corectă din punct de vedere gramatical;
- Jocuri didactice pentru precizarea și activizarea vocabularului;

Prin folosirea jocurilor didactice astfel grupate, copiii sunt pregătiți pentru următoarele direcții:

- să pronunțe corect toate sunetele limbii române;
- să folosească în vorbire cuvinte care denumesc obiecte și fenomene din mediul înconjurător (substantive), cuvinte care țin locul unor nume (pronume), cuvinte care exprimă un număr, o determinare numerică sau ordinea obiectelor prin numărare

(numerale), cuvinte care denumesc acțiuni (verbe), cuvinte de legătură;

- să folosească formele articulate și nearticulate ale substantivelor la singular și plural, precum și terminațiile cazurilor substantivelor - mai ales, la genitiv și dativ;
- să folosească în contexte diferite numeralele cardinale și ordinale;
- să schimbe formele verbului după persoană și număr și să deosebească timpurile verbului (prezent, trecut și viitor);
- să exprime corect acordurile gramaticale;
- să realizeze analize fonetice prin metoda fonetică, analitico-sintetică.

Pentru formarea unor comportamente verbale corecte la copiii preșcolari și școlari mici, se poate folosi o strategie didactică ce implică atât metode și procedee tradiționale cât și metode moderne activate.

Dintre procedee folosite pot fi amintite: repetarea într-o formă corectă a răspunsului copilului; repetarea formei corecte de către copil; adresarea cererii de a-și reformula singur răspunsul într-o formă corectă; corectarea ori de câte ori a fost nevoie a copilului care a greșit; activizarea tuturor copiilor; tratarea diferențiată a copiilor; prezentarea în toate împrejurările a unor modele de exprimare corectă sub aspect gramatical.

Jocul didactic, ca metodă, poate fi utilizat în toate compartimentele activităților instructiv-educative din grădiniță și școală (Stan, 2013).

Georgeta Corniță face o altă clasificare a jocurilor pentru dezvoltarea gândirii:

1. Din punct de vedere al conținuturilor abordate:
 - jocuri fonetice;- jocuri lexicale;- jocuri gramaticale;-jocuri de exprimare a relațiilor și a reprezentărilor;-jocuri cu caracter creator;
2. După modalitatea de desfășurare a locului, se pot utiliza:
 - jocurile- conversații;- jocurile- dialog;- jocurile- exercițiu;- jocurile- povestire;
3. După materiale și mijloace utilizate, jocurile pot fi:
 - jocuri cu imagini;- jocuri cu povestiri;- jocuri cu jetoane;- jocuri pe computer;- jocuri cu diferite obiecte;- jocuri fără suport material;”(Corniță, 1993).

Jocul didactic ocupă un loc deosebit de important în dezvoltarea vorbirii copiilor preșcolari și școlari, deoarece forma de joc antrenează copilul în stimularea și exersarea vorbirii în direcția propusă în cadrul fiecărui joc, fără ca el să conștientizeze acest efort.

Prin intermediul lui se fixează, precizează și activează vocabularul copiilor, se contribuie la îmbunătățirea pronunției, la formarea unor noțiuni, la însușirea unor expresii, construcții gramaticale necesare formării deprinderii de citire și scriere în clasa pregătitoare.

Terapia logopedică vizează alături de corectarea defectului de pronunție și organizarea cunoașterii, pregătirea copilului pentru comunicare în context social și școlar și pentru actul lexicografic (Bodea Hațegan, 2014).

Obiectivele cercetării

Elaborarea unor activități cu caracter formativ în vederea corectării tulburărilor de limbaj și comunicare.

Surprinderea impactului pe care îl are utilizarea jocului didactic specific pentru corectarea tulburărilor de limbaj și comunicare la preșcolari și școlari mici.

Obiectivele de lucru ale lucrării vizează:

- depistarea, prevenirea, corectarea tulburărilor de limbaj și comunicare, prin jocul didactic;
- dezvoltarea aparatului fono-articulator în vederea pronunțării corecte a sunetelor și a cuvintelor, prin jocul didactic (însotit de cântec și mișcare);
- exersarea pronunției corecte a unor sunete, cuvinte prin frământări de limbă;
- îmbogățirea și activizarea vocabularului prin jocuri didactice pentru familiarizarea elevilor cu sunetul și litera;

Ipoteza cercetării

Jocul didactic se înscrie în categoria metodelor activ – participative, promovând un tip activ de învățare, o învățare activă sau operatorie.

În opoziție cu metodologia tradițională, unde elevul este mai mult auditoriu sau un simplu spectator, gata să înregistreze pașii, ceea ce i se transmite sau se demonstrează, metodele active au capacitatea de a-l transforma într-un actor, participant activ al acțiunii de corectare-învățare, pregătit să- și însușească cunoștințele prin forțele proprii, al unei angajări optime a gândirii, a mobilizării tuturor funcțiilor intelectuale și energiilor emoțional – motivaționale, în raport cu sarcina de învățare dată. Însușirea conștientă a cunoștințelor asigură temeinicia lor și duce la dezvoltarea intelectuală precum și

la dezvoltarea spiritului de independență, de investigație, de creativitate.

Conform celor de mai sus ipoteza pe care o formulez este: performanțele înregistrate de preșcolarii din grupul experimental (asupra cărora s-a intervenit prin intermediul metodei jocului didactic) au crescut semnificativ în raport cu cele ale grupului de control (la care s-au aplicat metode standard).

Descrierea lotului de participanți

În cadrul cercetării au fost selectate patru grupuri de preșcolari, omogene sub aspectul vârstei, performanței școlare, nivelului intelectual și al mediului social de proveniență.

Lotul de control este compus dintr-un număr de 26 de elevi din grupele mari, aparținând categoriei de vârstă 5- 6 ani.

Lotul experimental a fost constituit dintr-un număr de 26 de elevi selectați tot din grupele mari, aparținând aceleași categorii de vârstă, 5- 6 ani.

Lotul de control din grădinițe a fost alcătuit din 11 fete și 15 băieți, iar din lotul experimental au făcut parte 12 fete și 14 băieți, în total 23 fete și 29 băieți. Totalul copiilor a fost un număr de 52 elevi.

Din cadrul școlii au participat doar elevi din clasele pregătitoare A și B, depistați cu diferite tulburări de limbaj, totalul lor fiind de 18 elevi.

Lotul de control din cadrul școlii este compus din 9 elevi, clasele pregătitoare, aparținând aceleași categorii de vârstă, 6- 7 ani.

Din lotul experimental au făcut parte un număr de 9 elevi selectați tot din clasa

pregătitoare, aparținând aceleași categorii de vârstă, 6- 7 ani.

Lotul de control din școală a fost alcătuit din 4 fete și 5 băieți, iar din lotul experimental au făcut parte 3 fete și 6 băieți, în total 7 fete și 11 băieți.

Elevii cuprinși în studiu frecventează cabinetul logopedic, aflați sub incidența tulburărilor de limbaj și comunicare. Copiii, atât preșcolarii cât și școlarii mici au intelect normal. Problemele de limbaj se plasează la nivel articular și fonologic, cu predominanța inversiuni, adii sau substituții. În unele situații, elevi întâmpină dificultăți la nivelul componentei morfologice și lexicale ale limbajului.

Prezentarea și interpretarea datelor

La începutul anului școlar 2017-2018, dintr-un număr de copii, preșcolari 52, școlari 18, clasa pregătitoare, luați în evidența logopedică, cu diferite tulburări de limbaj, s-a realizat:

Etapă inițială (pretest).

În afară de evaluarea logopedică inițială, copiii au trecut printr-o etapă de pretest în care au fost înregistrate performanțele dobândite în sfera dezvoltării limbajului și comunicării. Astfel, din grupele mari de la cele două grădinițe au fost luați în evidența cabinetului logopedic 52 de copii, iar din școală, au fost selectați ca participanți copiii din clasele pregătitoare care au prezentat tulburări de limbaj și comunicare, 18 elevi, având același nivel de vârstă.

Astfel, toți copiii, prezentau diferite tulburări de limbaj și comunicare (dislalii polimorfe sigmatism, parasigmatism,

sigmatism interdental, rotacism, pararotacism)

Tabel nr. 1: Reprezentând cazuistica întâlnită și repartizată pe fete băieți din grădinițe: Cercetarea s-a desfășurat pe perioada anului școlar 2017-2018.

Tulburare	Grup experimental			Grup control		
	Fete	Băieți		Fete	Băieți	
Dislalie polimorfă	7	1	6	8	1	7
Dislalie	2	-	2	3	1	2
Sigmatism interdental	8	7	1	7	5	2
Sigmatism	4	2	2	4	1	3
Parasigmatism	2	1	1	1	-	1
Rotacism	1	1	-	1	-	1
Pararotacism	2	2	-	2	2	-

Tabel nr. 2: Reprezentând cazuistica întâlnită și repartizată pe fete- băieți din școală:

Tulburare	Grup experimental			Grup control		
	Fete	Băieți		Fete	Băieți	
Dislalie polimorfă	2	-	2	2	1	1
Sigmatism interdental	3	2	1	3	-	3
Sigmatism	2	1	1	2	1	1
Parasigmatism						
Rotacism	2	-	2	2	2	

Probele utilizate în evaluarea inițială vizează evaluarea achizițiilor copiilor în sfera limbajului și a comunicării copiilor la vârsta preșcolară și școlară mică. Prin

probele aplicate s-a urmărit: evaluarea tulburărilor de limbaj, evaluarea vorbirii independente, achiziția schemei corporale, evaluarea structurilor perceptiv motrice de culoare, orientare spațio-temporală, dimensiuni, diferențiere fonematică, structură gramaticală.

Etapă formativă

Programul corectiv-recuperatoriu s-a derulat pe parcursul a două semestre, durata unei ședințe fiind de 45 de minute, pentru copiii de la școală, iar pentru cei de la grădiniță 25-30 de minute, frecvența ședințelor fiind una pe săptămână.

Programul întreprins s-a desfășurat în mai multe etape:

- etapa depistării, evaluării și a diagnosticării copilului;
- etapa pregătitoare: gimnastica generală, educarea respirației, gimnastica fono-articulatorie dezvoltarea auzului fonematic;
- etapa terapiei recuperatorii ;
- învățarea poziției corecte de articulare a sunetului;
- emisii sunetului;
- etapa fixării și consolidării-introducerea sunetului în silabe;
- etapa diferențierii sunetului;
- etapa de automatizarea a sunetului-exersarea sunetului deficitar în propoziții, scurte povestiri, texte.

Etapă finală (posttest)

În cadrul acestei etape s-a realizat înregistrarea performanțelor cu ajutorul unor teste de evaluare, forme paralele cu cele utilizate în etapa pretest, dar cu un grad de dificultate mai ridicat pentru evaluare a limbajului.

Grafic nr.1: Proba 1-Evaluare inițială; copii preșcolari; Alcătuirea propozițiilor cu un cuvânt dat;

Răspunsul slab arată că acei copii, au reușit să alcătuiască una, două sau trei propoziții.

Grafic nr.2: Proba 1-Evaluare inițială; copii clasa pregătitoare; Alcătuirea propozițiilor cu un cuvânt dat;

Pentru a îmbunătăți rezultatele inițiale, prin programul corectiv-recuperatoriu s-a decis organizarea a cât mai multor jocuri didactice care să acceseze componenta fonologică, respectiv pe cea morfologică și pe cea lexicală. Prin program preșcolarii și școlarii mici și-au însușit cunoștințele privind folosirea corectă a formelor articulate și nearticulate ale substantivelor la singular și plural, a terminațiilor cazurilor substantivelor, mai ales a genitivului și a dativului. De asemenea, copiii care au participat activ la jocurile inițiate, și-au format

deprinderea de a folosi corect formele verbale după persoană, timp și număr, de a folosi corect timpul trecut și viitorul verbelor cunoscute, de a face acorduri corecte între substantiv și adjectivul care îl însoțește.

Au fost evaluați și la sfârșitul anului școlar, (posttest). În această etapă proba a cuprins mai multe cuvinte și mai complexe. Cuvintele date au fost: „rochiță”, „magazin”, „ieșură”, „palton”, „cravată”, „triunghi”, „sacoșă”, „cumpărături”, „rechizite”, „clanță”. La proba finală au participat copiii care au rămas în terapie logopedică și în semestrul al II-lea, o mică parte corectându-se la sfârșitul semestrului I.

Grafic nr.3: Proba 1-Evaluare finală; copii clasa pregătitoare; Alcătuirea propozițiilor cu un cuvânt dat;

Grafic nr.4: Proba 1-Evaluare finală; copii preșcolari; Alcătuirea propozițiilor cu un cuvânt dat;

Organizarea și desfășurarea activităților logopedice într-un cadru cât mai plăcut și distractiv este benefică pentru copil și

datorită folosirii jocului didactic care dezvoltă o serie de deprinderi, stimulează inițiativa, creativitatea în vorbire, comunicarea, dialogul între copii, cultivă răbdarea.

Rezultatele obținute la sfârșitul anului au fost foarte bune. Tulburările de limbaj care existau la începutul anului școlar în vorbirea preșcolarilor și școlarilor mici s-au ameliorat sau chiar au fost corectate în totalitate. Toți copiii au făcut progrese, nu au fost stagnări.

Jocul didactic poate contribui semnificativ de mult la dezvoltarea limbajului și comunicării, la exersarea vorbirii dacă se folosesc metodele activ-participative și dacă obiectivele de educare și corectare a limbajului se realizează la standarde ridicate și prin atenția îndreptată asupra particularităților de vârstă și a problemelor întâmpinate.

Pentru corectarea tulburărilor de limbaj și comunicare s-au utilizat diverse jocuri de stimularea vorbirii corecte, clare, coerente.

În graficul următor se prezintă comparativ rezultatele obținute de cele două grupe în etapa inițială și în etapa finală, notând cu albastru totalul copiilor cuprinși în grupul experimental și cel de control și cu roșu totalul copiilor corecți la sfârșitul anului școlar, atât din lotul experimental cât și din lotul de control.

Din lotul de control 9 copii s-au corectat, iar 17 copii au înregistrat progrese, nu a stagnat niciun copil.

Grafic nr.5: Reprezentând numărul copiilor corecți pe an școlar

După cum se poate observa în tabelul de mai sus, din lotul experimental de 26 copii preșcolari, s-au corectat 14 copii, 12 copii au făcut progrese, niciunul nu a stagnat.

Din lotul experimental de copii școlari s-au corectat 5 copii din 9, iar din grupul de control din 9 elevi 3 s-au corectat, 6 copii au înregistrat progrese.

Concluzii

Jocul didactic s-a dovedit că este unul din mijloacele cele mai importante și eficiente de depistare, prevenire și corectare a tulburărilor de limbaj și comunicare, deoarece el asigură o participare activă și deconectantă a copiilor la activitate, oferă un cadru prielnic pentru înarmarea sistemică și plăcută a copiilor cu deprinderi și obișnuințe, cu emoții pozitive și sentimente, cu atitudini și trăsături de caracter, manifestându-se liberi, fără inhibiții, fiind plini de imaginație și creativitate.

Învățământul preșcolar și primar are rol important, în formarea deprinderii de exprimare corectă, la realizarea căreia trebuie să contribuie tot personalul educativ care intră în contact direct cu copilul, indiferent de specialitatea pe care o are, depunând efort comun cu ceilalți factori implicați în dezvoltarea copilului – familie, grădiniță, grup de prieteni – pentru a veni în sprijinul preșcolarului și școlarului mic în efortul său de a răspunde prompt exigențelor școlare.

Prin programul aplicat se poate evidenția relevanța utilizării jocului cu valență terapeutică. Acest joc are rol în prevenție, depistare, dar mai ales în corectarea tulburărilor de limbaj și comunicare într-un mod agreabil, atractiv atât pentru copii cât și pentru logoped.

Pornind de la cunoașterea dezvoltării psihofizice a copilului, în special a limbajului acestuia, de la cunoașterea cerințelor învățământului preșcolar și primar și a posibilităților de adaptare a fiecăruia la aceste cerințe, putem considera că utilizarea jocului didactic are o importanță deosebită atât în prevenirea și depistarea tulburărilor de limbaj, cât și în corectarea, în dezvoltarea limbajului și exersarea vorbirii. Dacă se folosesc metodele activ-participative și când obiectivele de dezvoltare a limbajului și a comunicării se realizează la un nivel optim, prin diferite variante de jocuri didactice concepute, adaptate și personalizate, succesul apare negreșit.

Ținând seama de cerințele programei, și de particularitățile de vorbire ale preșcolarilor și școlarilor mici, s-a avut în vedere o serie de sarcini importante în ceea ce privește însușirea corectă a vorbirii de către copii, sub aspect fonetic,

lexical și gramatical, cât și însușirea scris-cititului la școlarii mici.

Pe parcursul anului școlar, s-a insistat asupra perfecționării laturii fonetice a limbajului deoarece asimilarea compoziției sonore a cuvintelor contribuie la dezvoltarea limbajului, ușurând exprimarea copilului în diferite situații. S-a ținut corectare tulburărilor de limbaj, pentru o integrare corespunzătoare atât la nivelul clasei cât și la cerințele mediului școlar. Astfel, jocul ca activitate didactică are un rol deosebit în realizarea acestor sarcini. Putem afirma că jocul didactic nu trebuie să lipsească din activitățile logopedice realizate atât cu preșcolarii cât și cu școlarii mici. Prin utilizarea jocului didactic se urmărește formarea unei vorbiri corecte, expresive, coerente, dar și îmbogățirea și dezvoltarea vocabularului și a comunicării. În fixarea sarcinilor didactice au fost vizate și particularitățile de vârstă și individuale ale copiilor, contribuind la ridicarea nivelului cunoștințelor copiilor prin participarea activă a acestora la desfășurarea jocurilor. Jocul didactic oferă posibilitatea participării tuturor copiilor și depunerea aceluiași efort de gândire și exprimare.

În planificarea și desfășurarea jocurilor didactice utilizate în activitatea logopedică a fost luată în considerare și forma pe care o vor îmbrăca jocurile pentru ca activitatea să fie plăcută, atractivă, interesantă, să conțină elemente distractive, dinamice, cu surprize plăcute, iar copiii să participe cu entuziasm și să revină cu plăcere la activitățile logopedice. Limbajul copiilor se dezvoltă sub influența directă a

adulților, cu care stabilesc relații de comunicare din ce în ce mai complexe.

Vârsta preșcolară și școlară mică este perioada în care se pun bazele însușirii limbajului în mod organizat și sistematic. Cunoașterea nivelului de dezvoltare a limbajului copiilor ajută la abordarea altor procese psihice precum gândirea, memoria, imaginația și afectivitatea. Jocul didactic asigură apropierea dintre sfera activității intelectuale și a celei fizice, în care gândirea și mișcarea se unesc acționând către același scop.

Pentru corectarea tulburărilor de limbaj și comunicare, un rol important îl dețin jocurile didactice și jocurile- exercițiu, desfășurate atât în etapa jocurilor și activităților alese, cât și în cea a activităților comune, organizate cu grupuri mici de copii, toată grupa sau individual (cu cei care necesită mai mult ajutor în corectarea tulburărilor de limbaj, sau mai mult timp pentru a răspunde la diferite întrebări). În timpul jocului, copilul își formează o pronunție și exprimare corectă, își dezvoltă reprezentările, are posibilitatea să-și exprime cunoștințele, să-și exerseze priceperile și deprinderile dobândite.

Rezultatele obținute de către copiii implicați activ în realizarea, desfășurarea jocurilor didactice utilizate în scopul corectării tulburărilor de limbaj, au fost mai vizibile, eficiente și de lungă durată, copiii participând cu multă dăruire în realizarea activităților, revenind cu plăcere la orele de logopedie.

Bibliografie

Bodea Hațegan, C. (2014). Abordări terapeutice ale limbajului. Perspective

actuale, volumul I, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Bubuțanu, A.L. (2016). Rolul jocului didactic în depistarea, prevenirea și corectarea tulburărilor de limbaj la copilul preșcolar, Bacău: Editura Cadrelor Didactice.

Corniță, G. (1993). Metodica predării și învățării limbii și literaturii române, Baia-Mare: Editura Umbria, p.102.

Dumitrana, M. (1999). Educarea limbajului în învățământul preșcolar, Volumul I, Comunicarea orală, București: Editura Compania, p.9.

Stan, F.(2013). Jocul didactic. Jocurile exercițiului și rolul lor în dezvoltarea limbajului copiilor preșcolari, Bacău: Rovimed Publishers.

¹ Profesor logoped CJRAE Maramureș, Baia-Mare. Școala Gimnazială „Alexandru Ioan Cuza”+ Grădinița cu Program Prelungit „Micul Prinț”+ Grădinița cu Program Prelungit Nr.9

E-mail: evdochiadobra@yahoo.com